

УДК 81'25

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.37>

КІНОСЦЕНАРІЙ В АСПЕКТІ КІНОПЕРЕКЛАДУ

FILM SCRIPT IN THE ASPECT OF FILM TRANSLATION

Лютянська Н.І.,

orcid.org/0000-0003-2807-8339

кандидат філологічних наук,

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

У статті йдеться про кінопереклад та його особливості. Кінопереклад як явище характеризується власними різновидами. Серед яких виділяють синхронний переклад, озвучування фільму одним актором чи власне перекладачем, озвучування фільму двома акторами, повний дубляж фільму та використання субтитрів. Розглядається поняття кінотекст з його складовими, лінгвістичною та нелінгвістичною. Крім того, розглядається кіносценарій в аспекті кіноперекладу. Кіносценарій може створюватися на основі оригінальної ідеї, або ж на основі літературного твору. В такому випадку, говорять про екранізацію художнього фільму, яка має свої різновиди залежно від матеріалу, на основі якого він створюється. Відповідно переклад художніх фільмів тісно пов'язаний з художнім перекладом, хоча і має свої особливості. Важливим при перекладі фільмів є передача їх назви. Для цього застосовується ряд прийомів. Серед них: дослівний переклад, часткова трансформація назви та повна трансформація назви. Використання тих чи інших прийомів залежить від конкретного випадку. Переклад кіносценаріїв в цілому може бути виконаний за допомогою субтитрування, дубляжу чи напів-дубляжу. Останній термін має й інші назви серед дослідників кіноперекладу, а саме: закадровий переклад, закадрове озвучування або назвчування, псевдодубляж. Всі вищезазначені різновиди кіноперекладу мають свої особливості. Так, субтитрування є інтермодальною формою перекладу. Процес же створення субтитрів є повністю залежним від сприйняття тексту на екрані глядачами і не може перевищувати певний обсяг. Дубляж є особливою технікою запису, який забезпечує синхронізацію аудіо- та відеоряду в кінопродукції. Напів-дубляж або закадровий переклад застосовують приглушення оригінальної звукової доріжки. Така технологія застосовується при перекладі інтерв'ю або документальних фільмів. Саме кіносценарій документального фільму і брався до уваги під час аналізу кінопродукції та її перекладу.

Ключові слова: кінопереклад, кіносценарій, кінотекст, субтитрування, дубляж

The present paper deals with film translation and its specifics. Film translation as a notion is characterized by its own types. There are the following types: simultaneous translation, voice-over by one actor only or its translator, voice-over by two actors, film dubbing and film subtitling. The notion of film text with its constituent parts, linguistic and non-linguistic is

considered. Moreover, the notion of film script in the aspect of film translation is taken into consideration. Film script can be written on the basis of original idea or on the basis of a literary work. In that case the notion of screen version is mentioned. The latter can have its own subtypes depending on its material. Thus, film translation is closely connected to literary translation, though it has its own peculiarities. While translating a film it is important to render faithfully its title. A certain set of methods is used in that case. They are word for word translation, partial transformation of the title and full transformation of the title. The usage of this or that method depends on some certain situation. In general, film script translation can be provided with the help of subtitling, dubbing or so called 'partial dubbing'. The latter term may have another names among scientists, in peculiar voice over or pseudodubbing. All the above mentioned types of film translation have their own peculiarities. Subtitling is an intermodal form of translation. The process of subtitling is fully dependent on reading the text on the bottom of the screen by the audience. Its volume cannot be more than it is allowed. Dubbing is a special technique of recording sounds which allows synchronization of audio with video in the film. 'Partial dubbing' or voice-over uses sound muting of original sound track. Such technology is used while translating interviews or documentaries. Film script of the documentary was taken into consideration while conducting our research.

Key words: film translation, film script, film text, subtitling, dubbing

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Кінофільми є невід'ємною частиною сучасного життя. Зростання популярності голлівудського контенту зумовлює необхідність його відтворення для іншомовної аудиторії, зокрема й української. Відтак, зростає кількість перекладеної кінопродукції, що тим самим породжує інтерес науковців до дослідження особливостей її перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під терміном «кінопереклад» зазвичай розуміють переклад художніх та анімаційних фільмів, а також серіалів. Кінопереклад як практичний процес вимагає високого рівня фахової підготовки від перекладача.

Теорія же кіноперекладу характеризується великою кількістю праць як вітчизняних (А.Г. Гудманян [1], Т.В. Журавель [2], С.В. Єлісеєва [3], Г.М. Кузенко [4], Т.Г. Лук'янова [5], О.В. Полякова [6]), так і зарубіжних науковців (Х. Діас Синтас [7], Фредерік Чаум [8]).

Постановка завдання. Не зважаючи на велику кількість праць, присвячених кіноперекладу в цілому, важливим є розгляд складових кінопродукції та етапів її створення. Кінопродукція не можлива без ідеї, яка включає перелік подій у фільмі. Це стає можливим завдяки написанню кіносценарію майбутньої кінострічки. Завданням же нашого дослідження є розгляд кіносценарію та особливостей його перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кінопереклад пов'язаний з труднощами як лінгвістичного, так і технічного характеру. Це безпосередньо впливає на ступінь еквівалентності та адекватності перекладу оригіналу, а також його технічного втілення на екрані. Виділяють п'ять основних видів кіноперекладу. Серед них:

- Синхронний переклад фільму. Такий різновид найчастіше застосовується під час міжнародних кінофестивалів. У цьому випадку перекладач працює над фільмом без опори на монтажні

листи. Іноді він змушений перекладати фільм без попереднього перегляду, намагаючись якомога точніше передати його зміст.

- Озвучування фільму одним актором чи власне перекладачем. У цьому випадку зберігається оригінальна звукова доріжка, що дає можливість глядачеві розмежувати репліки різних героїв.

- Озвучування фільму двома акторами, чоловіком та жінкою, зі збереженням оригінального звукоряду.

- Повний дубляж фільму. В цьому ж випадку відбувається значна компресія матеріалу через необхідність збігу артикуляції акторів з перекладом їх реплік.

- Використання титрів при повному збереженні оригінального звукоряду. В такий спосіб відтворюється мова персонажів у вигляді тексту мовою перекладу в нижній частині екрана [9, с. 337].

Вимоги до кіноперекладу відрізняються від однієї країни до іншої. Вибір конкретного типу перекладу кінопродукції значною мірою сприяє сприйняттю фільму цільовою аудиторією та залежить від місця культури, з якої походить оригінал, та культури, для якої призначений переклад, на міжнародній арені, грошової вартості, вподобань глядачів, а також історичних особливостей певного народу [10, с. 36].

Кінотекст містить лінгвістичну та нелінгвістичну складову. Лінгвістична представлена вербально (титри, написи), тоді як нелінгвістична – невербально (репліки акторів, закадровий текст). Найбільш відомим типом кінотексту є кіносценарій. Перекладач працює з текстом кіносценарія, літературним драматичним твором, на основі якого створюється кінофільм. Кіносценарій – це насамперед художній твір зі своєю формою та структурою [11, с. 89].

Переклад кіносценаріїв співвідноситься з художнім перекладом, проте він має власні особливості, які слід враховувати під час роботи з ним.

Слід спершу дати визначення поняттю «кіно-сценарій». Кіносценарій є твором кінодраматургії, що створюється для подальшого втілення на екрані [12]. В той же час, кіносценарій є літературною основою фільму, загальним терміном, яким позначають надруковану працю, в якій детально розповідається про події та діалоги фільму [13].

Кіносценарій зазвичай створюється на основі готової ідеї, яка може бути взята з літературного твору. У такому випадку варто згадати поняття екранізації. Розрізняють наступні типи екранізацій:

- Адаптація – фільм на основі роману або оповідання;
- Контамінація – фільм на основі декількох романів чи оповідань;
- Наративізація – розповідний фільм на основі нерозповідного тексту [14, с. 122].

При перекладі художніх фільмів необхідно враховувати вимоги до художнього перекладу. Переклад художнього тексту є не стільки перекладом в його утилітарному розумінні, скільки особливим видом міжкультурної, культурно-етнічної і художньої комунікації, для якої важливим є саме текст як вагома змістовна величина і предмет художнього відтворення і сприйняття [15].

Характерною рисою кіноперекладу є синхронізація аудіо- та відеоряду або ж вербального і невербального компонентів кінопродукту.

Перекладаючи кінотекст, важливо не лише зробити фільм зрозумілим телеглядачеві, але й зберегти задум оригіналу, розкрити образи персонажів у заданому режисером стилістичному напрямку, передати засобами мови перекладу цілісний твір, не допустити порушення його впливової сили [16].

Варто звернути увагу і на переклад назв кінофільмів. Вони можуть передавати певний емоційний заряд та відіграють велику роль у розумінні жанру фільму, привертають увагу потенційного глядача. При перекладі назви фільму застосовують прийом дослівного перекладу, якщо утворений таким чином перекладений відповідник не порушує норми вживання слів в українській мові.

Іншою стратегією при перекладі є трансформація назви за допомогою смислової адаптації. Перекладач вдається до перекладацьких трансформацій, серед яких додавання, вилучення, заміни, тощо. У випадку неможливості передачі прагматичного змісту вихідного тексту, зміст якого зрозумілий лише тим, хто знайомий з мовною та етнокультурною специфікою, вдаються до повної заміни назви фільму [17, с. 89-90].

Переклад кіносценаріїв може здійснюватися у два способи, за допомогою субтитрування

та дубляжу. Дубляж у свою чергу має власні різновиди. Серед них: дубляж із пофразовою синхронізацією (від англ. *phrase-sync dubbing*) та дубляж із синхронізацією рухів губ (від англ. *lip-sync dubbing*). У першому випадку текст оригіналу замінюється пофразово текстом перекладу, у результаті чого перекладений текст чітко вписується в кінокадр за змістом та тривалістю. У другому ж випадку переклад узгоджується не лише з оригінальним аудіо та відео, а й з рухами губ акторів, і, як наслідок, перекладений текст виглядає невимушеним та природним [18, с. 295].

Щодо субтитрів, то їх визначають як напис у нижній частині кадру фільму, що є коротким перекладом іншомовного діалогу або тексту взагалі, що є зрозумілим глядачам [19, с. 158].

В той же час, переклад за допомогою субтитрів є адаптацією оригінальних діалогів відповідно до потреб іншомовної цільової аудиторії.

Аналізуючи процес створення субтитрів, необхідно пам'ятати, що субтитрування передбачає перетворення усних діалогів у письмовий текст. При цьому, однією з головних проблем перекладу діалогів оригінального тексту є наявність різниці між швидкістю усного мовлення та швидкістю читання тексту перекладу глядачами фільму. Тому не використовують обсяг субтитрів більше, ніж два рядки [20, с. 296].

Процес субтитрування складається зі створення фрагментів написаного тексту (субтитрів), які накладаються на кадри. Оскільки процес переходить з аудіо- на письмові носії, субтитрування визначається як «інтермодальна форма перекладу» [21, с. 119].

Дублювання ж є особливою технікою запису, яка дозволяє замінити звукову доріжку фільму із записом діалогу мовою перекладу, так і один з видів перекладу [22].

Головний принцип дубляжу – забезпечення синхронізації аудіо- та відеоряду з метою створення ілюзії правдоподібності та реалістичності дій, зображених на екрані [23].

Виділяють також поняття напів-дубляж. Воно характеризується тим, що гучність оригінального тексту зменшується, і на перший план виходить голос диктора. Такий різновид перекладу вихідного тексту забезпечує його доцільність під час перекладу інтерв'ю, документальних фільмів та інших телевізійних програм, які не вимагають синхронізованого руху губ [24, с. 120]. Вищезазначене поняття має й інші назви. Серед них: закадровий переклад, закадрове озвучування або назвчування, псевдодубляж.

Розглянемо особливості кіносценарію на конкретному прикладі. Для аналізу був обраний документальний фільм «Земля: Один вражаючий день» (2017) (від англ. *Earth: One Amazing Day*) [25]. Фільм був знятий студією BBC Earth Films та є сіквелом фільму *Earth*. Обраний документальний фільм є науково-популярним фільмом. Події у фільмі відбуваються протягом одного дня у різних куточках світу. Головними персонажами виступають тварини, представники різних видів. Закадровий переклад українською мовою був виконаний студією *Pie Post Production* [26].

Слід відзначити, що скрипт цього документального фільму [27] має як лексичні, так і синтаксичні особливості.

До лексичних особливостей можна віднести наявність термінів на позначення класів та видів тварин, рослин (*serval, marine iguana, snakes, giant panda, bamboo*). Відповідно, під час перекладу цих термінів застосовувалися наступні прийоми:

- підбір лексичного еквівалента (*racer snake* – полоз, *prey* – здобич);
- транслітерація (*serval* – сервал, *zebra* – зебра);
- калькування (*marine iguana* – морська ігуана).

Щодо синтаксичних особливостей, то речення у кінотексті переважно прості, що визначається цільовою аудиторією – діти та дорослі. Наприклад,

It's a small blue planet, with a rocky moon.

His enormous radar ears can hear a pin drop [27].

Під час їх перекладу застосовувався переважно дослівний переклад. Назва ж фільму *Earth: One Amazing Day* була перекладена дослівно: «Земля: Один вражаючий день».

Загалом же, розглянутий кіносценарій вербалізує репліки для озвучування диктором. Переклад власне фільму є професійним, одноголосим (закадровий текст озвучується чоловічим голосом).

У цілому україномовний переклад є адекватним. Перекладачеві вдалося досягти мети документального фільму, а саме – просвітницької. Задум авторів документального фільму щодо показу життя тварин відтворений у повній мірі.

Висновки дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Отже, кінопереклад вимагає особливого хисту від перекладача. Через це його порівнюють з художнім перекладом. Кінопереклад неможливий без врахування лінгвістичних та екстралінгвістичних особливостей кінофільму. Тому під час процесу перекладу фільму увага звертається і на кіносценарій. Власне вищезазначеному явищу і було присвячено наше дослідження.

Перспективою наукових пошуків є подальші дослідження з теорії кіноперекладу задля врахування можливих проблем і труднощів під час виконання перекладу тієї чи іншої кінопродукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гудманян А.Г., Плетенецька Ю.М. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*. 2012. Вип. 25. С. 28-30.
2. Журавель Т.В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2018. № 10. С. 35-38.
3. Єлісєєва С.В. Особливості субтитрування як напряму перекладацької діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 32, том 2. С. 158-160.
4. Кузенко Г.М. Кінопереклад як особливий вид художнього перекладу (на матеріалі англійської мови). *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 9, том 3. С. 70-74.
5. Лукьянова Т.Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2011. № 973. Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Випуск 68. С. 183-187.
6. Полякова О.В. Дублювання як вид кіноперекладу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (Мовознавство)*, 2013. Вип. 116. С. 338-341.
7. Chaume F. The turn of audiovisual translation: New audiences and new technologies. *Translation Spaces* 2. 2013. P. 105-123.
8. Diaz C. New trends in audiovisual translation. Bristol: Multilingual matters, 2009. 283 p.
9. Федоренко С.В., Валькова А.О. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних англомовних документальних фільмів. *Молодий вчений*. Грудень 2020. № 12 (88). С. 336-340.
10. Журавель Т.В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2018. № 10. С. 35-38.
11. Шевченко М.Є. Особливості перекладу художніх фільмів. *Актуальні проблеми філології*. Одеса, 2017. С. 88-91.
12. Курінна Г.В. Концепт «конструкції» кіносценарію в контексті американської сценарної школи. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Сер.: Мистецтвознавство*. 2011. № 3. С. 180-183.
13. Міславський В.Н. Терміни, визначення, жаргонізми. 2007, 328 с.

14. Довбуш О.І. Кіносценарій як засіб вербальної візуалізації літературного твору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. №17, том 1. С.122-124.
15. Гудманян А.Г., Плетенецька Ю.М. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*. 2012. Вип. 25. С.28-30.
16. Гудманян А.Г., Плетенецька Ю.М. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*. 2012. Вип. 25. С.28-30.
17. Шевченко М.Є. Особливості перекладу художніх фільмів. *Актуальні проблеми філології*. Одеса, 2017. С. 88-91.
18. Серебрянська О.В. Кінопереклад: специфіка та стратегії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 2016. Випуск 62, Серія «Філологічна». С. 294-297.
19. Єлісєєва С.В. Особливості субтитрування як напряму перекладацької діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. №32, том 2. С. 158-160.
20. Серебрянська О.В. Кінопереклад: специфіка та стратегії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2016. Випуск 62, Серія «Філологічна». С. 294-297.
21. Пушина В., Сітко А. Особливості аудіовізуального перекладу. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць*. 3-4 квітня 2020 р. Київ: Аграр Медіа Груп. С. 119-124.
22. Полякова О.В. Дублювання як вид кіноперекладу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (Мовознавство)*, 2013. Вип. 116. С. 338-341.
23. Полякова О.В. Дублювання як вид кіноперекладу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (Мовознавство)*, 2013. Вип. 116. С. 338-341.
24. Пушина В., Сітко А. Особливості аудіовізуального перекладу. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць*. 3-4 квітня 2020 р. Київ: Аграр Медіа Груп. С. 119-124.
25. Documentary Earth: One Amazing Day: web-site. URL: <https://www.documentarymania.com/player.php?title=Earth:%20One%20Amazing%20Day> (last accessed: 01.06.2021)
26. Документальний фільм «Земля: Один вражаючий день»: веб-сайт. URL: <http://moviestape.net/dokumentalnyj/11029-zemlya-odin-vrazhayuchiy-den.html> (дата звернення: 01.06.2021)
27. Earth: One Amazing Day. Film Script: web-site. URL: https://www.scripts.com/script/earth:_one_amazing_day_7406 (last accessed: 01.06.2021)